

71. Бучач і Бучаччина. Історично-мемуарний збірник. Наукове Товариство ім. Шевченка. Український Архів. Том XXVII. НьюЙорк-Лондон-Париж-Сідней-Торонто: 3 друкарні Української Видавничої Спільки в Лондоні, 1972. С. 264.
72. Жовківщина «Просвіті» // Новий час. Ілюстрований популярний часопис. Ч. 239 (4439). Рік XVI. Львів, 27 жовтня 1938. С. 7.
73. ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 1177. Арк. 10.
74. Народний Ілюстрований Календар Товариства «Просвіті» на звичайний 1939. Річник 59. Львів: Накладом Товариства «Просвіта» у Львові, 1938. С. 55.

УДК 94(477.85)«185/191»:016.2

Олександр Добржанський

«Руська бесіда» - провідне українське просвітнє товариство на Буковині другої половини XIX – початку XX ст.

У статті проаналізовано діяльність «Руської бесіди» на Буковині в австрійський період. Доведено, що просвітянські ідеї на Буковині наприкінці XIX – на початку XX століття набувають усе зростаючої популярності, що проявилось у збільшенні членів організації. «Руська бесіда» стала провідною національною організацією Буковини, яка розгорнула активну діяльність та згуртувала навколо себе інтелігенцію, носіїв української національної ідеї, послідовно відстоювала свої політичні права і була готова до того, щоб у майбутньому об'єднатися з рештою українських земель у єдиній соборній незалежній Українській державі.

Ключові слова: Буковина, «Руська бесіда», товариство «Просвіта», національна ідея, народовці, москвофіли, австрійський період, статут товариства.

Dobrzhansky O.V. "Russian Dialogue" is the leading Ukrainian educational society in Bukovina in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries.

The article analyzes the activities of the "Russkoy conversation" in Bukovina during the Austrian period. It is proved that the Enlightenment ideas in Bukovina in the late nineteenth and early twentieth centuries were gaining in popularity, which was manifested in the increase of members of the organization. "Russian Dialogue" became the leading national organization of Bukovina, which deployed active activities and rallied around the intelligentsia, carrying the Ukrainian national idea, consistently defended its political rights and was ready to unite with the rest of the Ukrainian lands in the future in a single independent independent assembly The Ukrainian state.

Key words: Bukovina, "Ruska vaida", society "Prosvita", national idea, narodovtsi, Muscophiles, the Austrian period, the charter of the society.

Друга половина XIX – початок XX ст. позначилися на Буковині швидким розвитком українського національного руху. За декілька десятиліть місцеві українці перетворилися з малосвідомої етнічної маси в добре організовану і згуртовану національну групу, яка усвідомлювала свої потреби, послідовно відстоювала свої політичні права і була готова до того, щоб у майбутньому об'єднатися з рештою українських земель у єдиній соборній незалежній Українській державі. Чи не найголовнішу роль у такому швидкому і значущому перетворенні відіграла діяльність культурно-просвітнього товариства «Руська бесіда», яке було на Буковині аналогією галицької «Просвіти».

«Руська бесіда» була заснована менш ніж через два місяці після утворення львівської «Просвіти», 14 (26 січня) 1859 р. Причинами утворення першого громадського об'єднання українців Буковини стало перш за все те, що на цей час у краї вже була значна кількість свідомих людей, які вболівали за те, щоб українці стали освіченими, згуртованими і мали рівні права з іншими народами. По-друге, значним був вплив Галичини, де українці значно раніше почали боротися за свої права. По-третє, певний поштовх до утворення товариства, особливо українським священикам, зробив єпископ Євген Гакман, який у цей час боровся зі спробами створити окрему румунську православну митрополію в Австрії, відстоював ідею, що буковинська православна єпархія складається з румунів і русинів, які повинні мати однакові права і в церкві, і в суспільному житті. Ідея єпископа полягала в тому, щоб на протигагу румунському просвітньому товариству на Буковині, яке було засноване в 1862 р., створити українське просвітнє товариство і таким чином добитися певного паритету.

На установчі збори «Руської бесіди» зібралося понад двісті представників з усіх куточків Буковини. Вони затвердили статут новоствореної організації та обрали її керівництво. Першим головою «Руської бесіди» став священик Василь Продан. Членами виділу (виконавчого комітету) були

обрані - нотаріальний кандидат д-р Сахнович (заступник), священник Іван Браник, консисторський радник о. Михайло Коморошан, о. Ф.Максимович, о. С.Воробкевич, ректор духовної семінарії о. Іларіон Филипович, суддя Максим Михалюк, катехит реальної школи у Чернівцях Олександр Прокопович. Отже, шестеро були духовними особами, двоє - службовцями і один - професор гімназії. Такий вибір відбивав реалії тодішнього суспільного життя, головною рушійною силою якого було духовенство.

У статуті товариства, затвердженому Крайовою управою Буковини, зазначалося: «Беседа руска есть соєдиненіє для поднесенія просвещенія і товарищеской жизни». Засобами досягнення поставленої мети мало стати заснування бібліотеки, видання корисних творів, газет і журналів, товариське життя. «Руська Беседа» складалася з дійсних та почесних членів. Першими могли бути всі, хто проживав на Буковині і мав «добру славу», за винятком молоді, яка навчалася. Як бачимо, членство в товаристві не мало національних обмежень. Почесним членом міг бути кожен, хто проживав у межах Австрії і «для руського народу заслужився» [1, 11-16].

До товариства з самого початку увійшли люди різних ідейних переконань. Одні належали до старорусинів (пізніше москвофілів), прихильників єдності з Росією, інші були народовцями, відстоювали думку, що українці Буковини це частина єдиного українського народу, який крім Буковини проживає в Галичині, на Закарпатті та Наддніпрянській Україні.

Умовно, історію товариства в австрійський період можна розділити на два періоди. Перший охоплює час від утворення товариства до 1884 року. В цей час у товаристві переважали старорусини (москвофіли), а прихильники народовства були у меншості. На засіданнях «Руської бесіди» в цей час точилися гострі дискусії щодо того на кого орієнтуватися, як відстоювати інтереси українців та організовувати просвітні заходи. Значний вплив на товариство в цей час справляли російські консули, які намагалися нав'язати його керівництву проросійські ідейні орієнтири.

Найбільшу активність «Руська Беседа» проявляла в галузі освіти та культури, намагаючись послідовно захищати права українців. Регулярно товариство зверталося з різними запитами, зверненнями, проханнями, протестами, пропозиціями. Досить назвати протест на рішення Буковинського сейму про ведення протоколів румунською та німецькою мовами (1869 р.), інтерпеляцію, щоб богослов'я в початкових і середніх школах викладалося тільки рідною мовою (21 березня 1870 р.), звернення про запровадження іспитів з богослов'я українською мовою (4 січня 1871 р.), вимогу, щоб місце вчителя в Кіцмані зайняла людина, яка володіє українською мовою (3 жовтня 1873 р.), запит про заснування кафедри української мови та літератури у майбутньому Чернівецькому університеті і викладання українською мовою у духовній семінарії (24 лютого 1875 р.) тощо [2, 269-273]. Всього за перше десятиліття існування «Руської Бесіди» було подано 9 письмових звернень і 5 прохань до різних установ краю та імперії [3, 73-74]. Такі звернення практикувалися досить часто у той час не тільки українськими, але й іншими товариствами. Не всі з них дали позитивний результат, але подібного роду заяви переконували владні структури, що українці не збираються відмовчуватися і за найменших можливостей будуть відстоювати свої конституційні права.

Досить вдалою формою привертання уваги до себе, до проблем українства, а також для збору грошей стали музично-культурні вечірки, які регулярно проводилися «Руською Бесідою». Одна з перших таких вечірок проведена 14 липня 1869 р. в залі готелю «Під Чорним Орлом». Були присутні декілька сотень осіб, у тому числі поляки, німці, євреї, румуни. Цією вечіркою «Руська Беседа» заманіфестувала своє існування як активне товариство, яке не збирається обмежуватися виключно зборами чи нарадами. Поступово виробилися деякі загальні принципи проведення подібних вечірок. Як правило, вони починалися урочистими патріотичними виступами. Потім давали концерт, в якому виконувалися твори українських і зарубіжних композиторів, поетів. Заключним акордом були танці. Вечірки присвячувалися важливим історичним ювілеям українського народу, Австро-Угорщини, визначним постатям історії, культури, політики тощо. На них запрошували не тільки українців, але й представників інших народів краю. Кошти, зібрані під час таких вечірок, ішли на потреби товариства. Про вечірки, влаштовані «Руською бесідою», повідомляли газети, вони набували розголосу і таким чином сприяли популяризації української справи.

Як уже зазначалося, до «Руської бесіди» увійшли люди різних політичних переконань. Це обумовлювало гострі дискусії між членами товариства. Вони точилися як на загальних зборах, так і на засіданнях виділів. Зокрема, вже на другому засіданні виділу 8 (20) березня 1869 р. спалахнула суперечка між Глібовицьким, Браником, з одного боку, та Михалюком, Прокоповичем, Турчмановичем, з іншого. Перші вважали, що слово «русський» в назві товариства слід писати з двома

«с»), другі відстоювали думку про вживання однієї літери «с»). Обидві сторони для аргументації наводили приклади з історії, зверталися до авторитетів науки. Але це була не просто філологічна суперечка. Через отакі, на перший погляд, дріб'язкові, розбіжності проходило у той час розмежування між старорусинами і народовцями. Дискусії сприяли кристалізації ідейних постулатів обох течій, виробленню нових, пристосованих до відповідних обставин, гасел. У даному випадку більшість підтримала старорусинів і залишила написання слова «руський» у статутах товариства з двома «с»). На знак протесту М.Михаляк, О.Прокопович і І.Турчманович склали з себе повноваження членів виділу. Про свою позицію у справі правопису вони заявили на сторінках урядової «Черновітцер Цайтунг», наголошуючи, що для них дуже важливо, етимологічним чи фонетичним правописом будуть написані документи «Руської Бесіди» [4].

Дискусії продовжувалися і в наступні роки. Зокрема, 1875 р. радний Кирилович виступив проти того, щоб «Руська Бесіда» поширювала видання львівської «Просвіти», бо, на його думку, мета останньої не відповідає потребам «Руської бесіди». На захист «Просвіти» виступили С.Воробкевич і М.Михаляк, але опинилися у меншості. Цього ж року до виділу «Руської бесіди» знову було обрано майже одних старорусинів.

Де кілька разів у першій половині 70-х років XIX ст. «Руська бесіда» переживала глибоку кризу. У липні 1872 р. виділ констатував, що товариство розвивається не так, як хотілося б. На загальних зборах 1871 р. були присутні тільки 21, а 1872 р. - 20 осіб. Причиною цього, на думку керівництва, стала роз'єднаність виділу, одна частина членів якого проживала у місті, а інша - в провінції. Головне ж, зазначалося у звіті, нерішучість і неготовність більшості до самопожертвування та активних дій. Виділ мав намір навіть скликати загальні збори і поставити питання про розпуск товариства, але в останній момент здоровий глузд узяв гору. Як писала одна з газет: «Выдел... убоялся суда теперешнего и будущего Руси» [5].

«Руська бесіда» намагалася впливати на громадське життя виданням газет та іншої періодики. Вже на першому засіданні виділу «Руської бесіди» обговорювалося питання про заснування газети і навіть визначено майбутню редколегію. Тоді цю ідею не вдалося реалізувати. На засіданні виділу 12 жовтня 1869 р. С.Воробкевич запропонував видавати з 1 січня 1870 р. український літературний журнал з назвою «Зоря Буковинська». Виділ погодився. Редактором обрали І.Глібовицького. Підкреслено, що журнал видаватиметься етимологічним правописом [6]. Перший номер «Буковинської Зорі» з підзаголовком «Журналь неполитическій, посвященный науце и розвеселению» побачив світ 2 (14) лютого 1870 р. Однак у виданні регулярно вміщалися поточні новини, що наближало його до газети. Ідейно «Буковинська Зоря» була різноплановою. В її першому та другому номерах вміщено вже згадуваний виступ о. С.Мартиновича на загальних зборах «Руської Бесіди» 1 (13) грудня 1869 р., який мав програмний характер [7]. Досить цікавими були розвідки А. Петрушевича «Радовецько-Чернівецька єпископія і святителі її», Г.Купчанка «Из сборника буковинских простонародных песен, казок, повестей, пословиц, суеверий». Однак видруковано тільки 16 номерів «Буковинської Зорі». Брак коштів і відсутність доброї волі членів «Руської Бесіди» обумовили припинення видання.

На рубежі 70-80-х років XIX ст. до активної роботи приступає нова генерація суспільних діячів, які намагаються відмовитися від старорусинських догм. Серед них слід назвати І.Тимінського, О.Поповича, Єротея і Юстина Пігуляків, І.Окуневського. Пізніше до них приєднався С.Смаль-Стоцький. Вони виступили з різкою критикою керівництва «Руської бесіди», звинувативши його в хибному курсі. Це призвело до нової кризи в товаристві, яка закінчилася тим, що старорусини покинули його, а 1 вересня 1884 р. прибічники народовства обрали новий виділ на чолі з Є.Пігуляком.

Отже, з 1884 р. почався другий період в історії «Руської бесіди», який тривав до початку Першої світової війни. В цей час «Руська бесіда» досягла свого розквіту, розгорнувши активну діяльність у різних сферах життя.

Народовці одразу приступили до активної діяльності. Було зроблено рішучі кроки щодо видання «Руської бібліотеки для молоді» та політичної газети «Буковина». Створено окремий видавничий комітет. Підкреслено, що всі видання «Руської бесіди» будуть публікуватися народною мовою [8].

Виділ «Руської бесіди» протягом наступного 1885 року збирався 16 разів, розглядаючи питання функціонування читальні та бібліотеки товариства, випуск та розповсюдження художньої і суспільно-корисної літератури, періодики, співробітництво з «Народним домом», «Союзом», львівською «Просвітою» та іншими товариствами [9].

«Руська Бесіда» у другій половині 80-х – 90-х роках XX ст. намагалася активізувати і всіляко поліпшити діяльність вже існуючих сільських читалень, надати організованості рухові по заснуванню

нових читалень. Для цього газета «Буковина» опублікувала зразок статуту читалень і зазначала: «Скоро найде ся в яком селі тільки сім людей, що мають охоту до просвіти, так можуть уже заложити собі читальню. До того треба тільки охоти, одного лева і сорок і п'ять крейцарів, шість аркушів білого паперу і писемного чоловіка» [10]. Завдяки організаційним заходам «Руської Бесіди» формальності по заснуванню читалень були зведені до мінімуму, а це мало також неабияке значення для селян. Наголошуючи на значенні читалень, «Буковина» писала: «Читальні відтягають народ від корчми, читальні заохочують людей до ощадності, визволяють наших хліборобів із рук лихварських, бо із читалень виходять шпихліри (громадські комори. – авт.) і каси позичкові, читальні показують людям пожиток з науки і заохочують їх до школи; бо де є читальня, там не тільки діти, але навіть старші люди беруть ся радо й широко до книжки; через читальні пізнали наші селяни, як іде господарка в їх громадах, а як вона повинна йти, словом: читальні навчають темних досі людей розуму в користь їх душ і тіла» [11].

Завдяки значній організаторській роботі «Руської бесіди» число читалень почало швидко зростати. У 1885 р. відкрито 4 читальні, 1886 р. - 8, 1887 р. - 8, 1888 р. - 8. Уже на початку 90-х років XIX ст. налічувалося 42 читальні, у 1894 р. - 46, у 1902 р. - 64 [12, 98-99]. Безперечно, не всі з них діяли активно. Деякі змушені були долати опір місцевої влади, вороже настроєних священиків, москвофілів, чиновників. Але більшість виконувала поставлені на них завдання успішно. Члени «Руської бесіди», як правило, перетворювали відкриття кожної читальні у велике народне свято. На нього приходили не тільки члени читальні, але й жителі сусідніх сіл. Виголошувалися патріотичні промови, влаштовувалися концерти, підкреслювалося значення залучення селян до освітньої та національно-культурної роботи.

Наступним кроком у посиленні зв'язків товариства «Руська бесіда» з народними масами стало заснування по селах позичкових кас та інших економічних товариств. Такі селянські організації на той час уже мали неабияке поширення у Західній Європі. Поступово цей рух набував розмаху і в Галичині. Однак на Буковині далі окремих газетних статей просвітницького характеру справа не рухалася. Тому «Руська бесіда» виступила з ініціативою щодо створення мережі економічних селянських товариств. Для цього статут товариства 1894 р. було змінено. За зразок взято статут львівської «Просвіти». Тепер завдання «Руської Бесіди» визначалися так: «Ширити просвіту і підносити добробит руского народу» [13, 5].

Завдяки енергійній праці «Руської Бесіди» кількість селянських кас швидко зростала по селах Буковини. Уже 1898 р. відкрилося перших шість, а на кінець 1904 р. їх стало 78 [14; 15]. З 1905 р. керівництво селянськими касами взяла на себе окрема організація «Союз хліборобських спілок «Селянська каса».

Початок XX ст. і особливо десятиліття перед Першою світовою війною стало часом найбільшого розквіту «Руської бесіди». 1912 р. товариство налічувало 908 дійсних членів [16, 167]. В усіх повітах краю діяли осередки товариства, якими керували філії «Руської бесіди», засновані у Вашківцях, Вишніці, Заставні, Кіцмані, Сторожинці, Сереті, Путилі, Чернівцях і Чернівецькому повіті. Під егідою товариства на кінець 1913 р. діяло 154 читальні.

Як і в попередні десятиліття, керівництво «Руської бесіди» допомагало у впорядкуванні документації читалень, підготовці їхніх статутів до реєстрації. Проводилося навчання для керівників читалень та музичних організаторів. Методичну допомогу в проведенні просвітньої роботи надавала центральна бібліотека, яка знаходилася у Чернівцях. «Руська бесіда» цілеспрямовано працювала над тим, щоб сільські читальні комплектувалися літературою, зміст якої забезпечував не тільки ріст освіченості селян, але й виховання у них глибоких національних переконань. Для цього було розгорнуто інтенсивну видавничу діяльність. За період від 1874 до 1911 р. опубліковано 67 назв книг. Серед них твори Юрія Федьковича, Сидора та Григорія Воробкевичів, історія Буковини, всесвітня історія, читанки для початкових і середніх шкіл тощо.

У передвоєнне десятиліття «Руська бесіда» була найбільш активною в проведенні культурно-просвітніх заходів, відзначенні важливих дат історії України, вшануванні видатних особистостей, які прославили Вітчизну. Товариство докладало зусиль для пропаганди творчості Т.Г.Шевченка та його особистості як національного пророка. Кожного року навесні відбувалися шевченківські свята, вшановувалися роковини його народження та смерті. У зв'язку з 50-літтям смерті Кобзаря було опубліковано звернення, в якому зазначалося: «Кожда громада, кожда наша школа, кожда читальня нехай уладить в сім часі святочні сходи, присвячені пам'яті Шевченка. Нехай спомин про Него скрізь творить у нас одну велику громаду свідомих і трудящих синів України» [17].

Українці Буковини в 1911 р. з обуренням зустріли повідомлення про заборону російським урядом проводити урочистості в Києві. У відповідь було заявлено: «Український народ на Буковині! Царське насильство заборонило святкувати пам'ять Тараса Шевченка в Києві, який є серцем України! Проте ми, в нашій країні, тим горячіше мусимо збиратися на Шевченкові свята! Тим більше запалу мусимо розбудити в собі, бо треба нам втихомирити смуток братів наших наддніпрянських і треба нам всему світові ще раз доказати, що «не виоре неситий на дні моря поле!» Нехай всі побачать, що будучність українського народу, для якої трудився Шевченко, - не могила, але слава, воля й сила!» [17].

Урочистості, проведені «Руською бесідою» 18-19 березня того року, справили надзвичайне враження на маси народу, які з'їхалися для відзначення роковин. В перший день проведено панахиду і великий концерт в залі Музичного товариства за участю Ф.Лопатинської, змішаного хору «Буковинського Бояна». Наступного дня відбулася святочна академія на честь Т.Шевченка, на якій виголосили промови проф. С.Смаль-Стоцький, д-р З.Кузеля і проф. В.Сімович. Увечері заходом товариства «Міщанський хор у Чернівцях» проведено народний концерт. У ньому взяв участь також Г.Хоткевич. У березні-квітні 1911 р. усі читальні «Руської бесіди» та інші товариства Буковини провели заходи по вшануванню Т.Шевченка. В ці дні за почином наддніпрянських українців буковинці розпочали збір коштів на спорудження пам'ятника Кобзареві в Києві. Тільки продаж білетів на урочисті концерти в Чернівцях дав на цю справу 500 корон [18, 6].

Ще більшого розмаху набуло відзначення сотих роковин з дня народження Т.Шевченка. Було створено Комітет Шевченкового свята на Буковині за участю представників різних товариств і громадських об'єднань, який розробив насичену програму урочистостей. Із великим піднесенням по селах і містечках пройшли святкові віча, збори, вечори, концерти, вистави.

Таким чином, за майже півстолітнє існування від створення до початку Першої світової війни «Руська бесіда» заявила про себе як найбільш популярне і впливове українське культурно-освітнє товариство Буковини. Якщо в перший період існування діяльність товариства стримували суперечки між народовцями та старорусинами, то вже після 1884 р. ця проблема була знята з порядку денного.

«Руська бесіда» стала справжньою кузницею кадрів для українського руху на Буковині. Членами товариства в різний час були майже всі лідери українства краю.

Завдяки активній діяльності «Руської бесіди» по селах краю, просвітній рух охопив широкі верстви селянства. Почав формуватися новий тип українського селянина, який був освічений, розумівся на суспільних проблемах, вмів відстоювати власні переконання.

«Руська бесіда» на Буковині проіснувала до кінця 30-х років ХХ ст. Однак в румунський період товариство вже не мало змоги розгорнути активну і масову культурно-освітню роботу. Після приєднання Північної Буковини до Радянського Союзу діяльність «Руської бесіди» була заборонена більшовицькою владою.

Джерела та література:

1. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО). – Ф.3. Крайова управа Буковини. - Оп.4. - Спр.1949. Листування про затвердження статуту товариства “Руська Бесіда”. 1869 р. – 43 арк.
2. Смаль-Стоцький С. Буковинська Русь. Культурно-історичний образок. – Чернівці, 1897. – 295 с.
3. Дмитрів Є. Ілюстрована історія просвітнього товариства “Руська Бесіда” в Чернівцях (1869–1909). - Чернівці, 1909. - 125 с.
4. Czernowitzer Zeitung. – Чернівці. – 1869. – 16 квітня
5. Слово (Львів). - 1872. – 12 липня.
6. Слово (Львів). – 1877. – 15 лютого.
7. Буковинская Зоря. Журнал неполитический, посвященный науке и развеселению. – Чернівці. - 1870. – 2-9 лютого.
8. Діло (Львів). - 1884. – 11 вересня.
9. Буковина (Чернівці)– 1885. – 15 липня.
10. Буковина (Чернівці). – 1886. – 15 лютого.
11. Буковина (Чернівці). – 1888. – 13 лютого
12. Ботушанський В. Виникнення та діяльність сільських читалень на Буковині (80-ті роки ХІХ – поч. ХХ ст.) // З історичного минулого Буковини. - Чернівці, 1996. - С. 96-109.
13. ДАЧО. – Ф.3. Крайова управа Буковини. - Оп.1. - Спр.7405. Листування про відкриття читалень “Руської Бесіди” в селах краю. 1898 р.. – 64 арк.
14. Буковина (Чернівці) . – 1899. – 1 січня.
15. Народний голос (Чернівці). – 1911. – 8 вересня.
16. Буковинський православний календар на звичайний рік 1913. - Чернівці, 1912. – 176 с.
17. Народний голос (Чернівці). – 1911. – 9 березня.

18. Звіт з діяльності просвітнього товариства "Руска бесіда" за час від мая 1909 до грудня 1911 р. // Буковинський православний календар на рік 1912. - Чернівці, 1912. - С.1-30.

УДК 94(477.8)"1868/1939":061.23

Юлія Ключук

Культурно-освітня діяльність товариства «Просвіта» на Західній Україні у 1868 – 1939 рр.

У статті аналізується культурно-освітній аспект діяльності товариства «Просвіта» у 1868-1939 рр. Автор виокремлює конкретні складові цього напрямку роботи, як то: поширення освіти, піднесення культури, ліквідації не писемності українців; видання читанок і календарів, заснування бібліотек і читалень тощо. Встановлено, що наслідком культурно-освітньої діяльності товариства «Просвіта» було зростання політичної свідомості та згуртованості українського населення.

Ключові слова: товариство «Просвіта», культура, освіта, діяльність, Західна Україна.

Yulya Klyuchuk Cultural and educational activity of «Prosvita» in Western Ukraine in 1868 – 1939.

The article analyzes the cultural and educational aspect of the society «Prosvita» in 1868-1939. The author highlights the specific components of this direction of work, such as: the spread of education, the rise of culture, the elimination of non-Ukrainian language; the publication of readers and calendars, the establishment of libraries and readers, etc. It was established that the result of the cultural and educational activities of the «Prosvita» was the growth of political consciousness and cohesion of the Ukrainian population.

Key words: Society «Prosvita», culture, education, activity, Western Ukraine.

Постановка наукової проблеми та її значення. Історія українського народу багата різними проявами національної боротьби за свою державу, мову, віру тощо. У цій боротьбі чільне місце займає товариство «Просвіта», яке була чи не єдиною організацією свого часу із чіткими ідейними позиціями. Товариство «Просвіта» відіграло провідну роль у громадському і культурному житті Західної України. Нарховуючи у своїх рядах чималу кількість членів, товариство охоплювало своєю діяльністю як міста, так і села, відтак розгорнуло справді масовий рух за українізацію краю. Просвітяни активно займалися поширенням освіти, піднесенням культури, ліквідацією не писемності українського народу.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Проблему культурно-освітньої діяльності товариства «Просвіта», з моменту його створення (1868 р) до фактичної ліквідації (1939 р.), у різних її аспектах, вивчали: І. Зуляк, М. Філіпович, Б. Савчук, О. Коновець, Я. Поліщук, І. Скакальська, Г. Чернихівський, В. Чуприна та інші. Основний акцент у згаданих працях зроблений на просвітянські постаті та їхній безпосередній вплив на культурно освітні процеси у регіоні. Натомість, узагальненої праці у вітчизняній історіографії, яка б характеризувала діяльність товариства «Просвіта» в межах всієї Західної України немає, що і зумовлює науковий інтерес до вивчення цього аспекту просвітянської діяльності.

Мета статті встановлюються науковою тематикою і аналізуються виокремленням культурно-освітнього аспекту діяльності товариства «Просвіта» з 1868 – 1939 рр.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Товариство «Просвіта» має давню історію, ідея створення якого була викликана суспільно-політичними реаліями тогочасного суспільства. Пріоритетними завданнями новоствореної організації були наступні: поширення освіти; піднесення культури і добробуту українського народу шляхом ліквідації не писемності; видання і популяризація відомих читанок, календарів, творів класиків української літератури, журналу «Життя і знання»; заснування філіалів і читалень, бібліотек, хореографічних і драматичних гуртків, кас взаємодопомоги і ін. [1, арк. 3-14].

Діяльність товариства «Просвіта» регламентувалася Статутом, який був затверджений розпорядженням австрійського міністерства внутрішніх справ від 2 вересня 1868 р. за № 3491. Очільником товариства був професор академічної гімназії А. Вахнянин, а управлінський склад – Відділ – сформували викладачі гімназії О. Борковський, О. Огановський, Ю. Романчук, професор учительської семінарії О. Партицький, урядники М. Косак та К. Сушкевич, докторант права М. Михалюк, художник і письменник К. Устиянович [6, арк. 1 - 4].